

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ

ΑΜΦΙΤΡΥΩΝΟΣ ΤΟΥ ΠΛΑΥΤΟΥ

ΥΠΟ

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ Α. ΚΑΚΡΙΔΗ

Τακτικού καθηγητοῦ τῶν Λατινικῶν Γραμμάτων

Καθ' ὃν που χρόνον (1915) ἐδημοσιεύετο εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπετηρίδα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ ἔτους 1913—1914 ἡ ἰδική μου περὶ τοῦ προλόγου τῆς κωμωδίας Ἀμφιτρυώνος τοῦ Πλαύτου μελέτη, ἐδημοσιεύετο καὶ εἰς τὰ Wiener Studien τοῦ ἔτους 1915, σελ. 104 κέ. ὁμοία μελέτη τοῦ Franz Hornstein περὶ τῶν προλόγων τῶν κωμωδιῶν τοῦ Πλαύτου. Ἐπειδὴ τὰ πορίσματα τῆς μελέτης τοῦ Hornstein ὡς πρὸς τὸν πρόλογον τοῦ Ἀμφιτρυώνος ἰδίᾳ δὲν φαίνονται προερχόμενα ἐξ ἀσφαλῶν ἐν πᾶσι βάσεων, ἀναγκάζομεθα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν σημείων τινῶν μόνον τοῦ προλόγου τοῦ Ἀμφιτρυώνος, εἰς τὰ ὁποῖα σημεία ἀνάγκη ἦτο νὰ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Hornstein περισσοτέρᾳ προσοχῇ, ἵνα τὰ πορίσματά του καὶ ἀσφαλέστερα καὶ πρὸς τὴν ἀληθειαν πλησιέστερα εἶναι. Ταῦτα λέγομεν ἀποβλέποντες ἰδίᾳ εἰς τὰ πορίσματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς πρώτους στίχους 1—18 τοῦ σφισμένου προλόγου τοῦ Ἀμφιτρυώνος, τοὺς ὁποίους ὁ Hornstein ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ W. Schwering θεωρεῖ οὐ μόνον τοῦ Πλαύτου γνησίους, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου.

Ὁ Schwering εἰς τὴν μελέτην του ad Plauti Amphitruonem prolegomena, 1907, σελ. 9 κέ. εὐρίσκει ὅτι ἔχει ὁμοιότητα ἡ ἀρχὴ τοῦ προλόγου τοῦ Ἀμφιτρυώνος τοῦ Πλαύτου μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ προλόγου τοῦ Ἰππολύτου, καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ, παρ' Εὐριπίδῃ, ἡ Ἀφροδίτῃ προλογίζουσα ποιεῖται 'suam potestatem enuntians primis ipsis prologi versibus', ὅπως καὶ παρὰ Πλαύτῳ ὁ 'Mercurius inducitur a munere suo divino ordiens'. Κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ παραθέσωμεν τὴν ἀρχὴν ἑκατέρου τῶν δραμάτων τούτων, ἵνα γίνῃ εὐκολώτερον καταληπτὴ ἡ πλάνη τοῦ Schwering.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἰππολύτου ἔχει ὧδε :

Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι κοῦκ ἀνώνυμος
θεὰ κέκλημαι Κύπρις οὐρανοῦ τ' ἔσω,

ὅσοι τε πόντου τερμόνων τ' Ἀτλαντικῶν
 ναίουσιν εἰσω φῶς δρῶντες ἡλίου, 5
 τοὺς μὲν σέβοντας τὰμὰ πρεσβεύω κράτη,
 σφάλλω δ' ὅσοι φρονοῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα.
 ἔνεστι γὰρ δὴ κἂν θεῶν γένει τόδε,
 τιμώμενοι χαίρουσιν ἀνθρώπων ὕπο.
 δείξω δὲ μύθων τῶνδ' ἀλήθειαν τάχα·
 ὁ γάρ με Θεσέως παῖς, Ἀμαζόνος τόκος 10
 Ἴππόλυτος, ἀγνοῦ Πιθέως παιδεύματα,
 μόνος πολιτῶν τῆσδε γῆς Τροιζηνίας
 λέγει κακίστην δαιμόνων πεφυκέναι,
 ἀναίγεται δὲ λέκτρα κοῦ ψαύει γάμων·
 Φοῖβου δ' ἀδελφὴν Ἀρτεμιν, Διὸς κόρην, 15
 τιμᾷ μεγίστην δαιμόνων ἡγούμενος·
 χλωρὰν δ' ἂν ὕλην παρθένω ξυνὼν αἰεί,
 κυσὶν ταχεαῖς θῆρας ἐξαιρεῖ χθονός,
 μείζω βορραίας προσπεσὼν ὀμίλιας.
 τούτοισι μὲν νιν οὐ φθονῶ· τί γάρ με δεῖ; 20
 ἃ δ' εἰς ἔμ' ἡμάρτηκε, τιμωρήσομαι
 Ἴππόλυτον ἐν τῇδ' ἡμέρᾳ· τὰ πολλὰ δὲ
 πάλαι προκόψας, οὐ πόνου πολλοῦ με δεῖ.
 ἐλθόντα γάρ νιν.....

Ἡ δὲ τοῦ Ἀμφιτρύωνος ᾠδὴ:

*Ut vos in vobris vultis mercimoniis
 emundis venduntisque me laetum lucris
 afficere atque adiuvare in rebus omnibus
 et ut res rationesque vobrorum omnium
 bene me expedire vultis peregrique et domi 5
 bonoque atque amplo auctare perpetuo lucro
 quasque incepistis res quasque inceptabitis,
 et uti bonis vos vobrosque omnis nuntiis
 me adficere vultis, ea adferam, ea uti nuntiem,
 quae maxime in rem vobram communem sient 10
 (nam vos quidem id iam scitis concessum et datum
 mi esse ab dis aliis, nuntiis praesim et lucro):
 haec ut me vultis adprobare adnitiis,
 lucrum ut perenne vobis semper suppetat,*

ita huic facietis fabulae silentium 15
itaque aequi et iusti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cuius iussu venio et quam ob rem venerim
dican simulque ipse eloquar nomen meum.
Jovis iussu venio, nomen Mercurio est mihi
pater huc me misit... 20

Ὡς βλέπομεν παρὰ μὲν τῷ Εὐριπίδῃ ἡ Ἀφροδίτη πρῶτον μὲν ὀνομάζει ἑαυτὴν εὐθύς ἐν ἀρχῇ, Πολλὴ μὲν ἐν βροτοῖσι κοῦκ ἀνώνυμος θεὰ κέκληται Κύπρις..., δεύτερον δέ, ἂν ἐξαγγέλλῃ τὴν ἑαυτῆς ἔξουσίαν, τοὺς μὲν σέβοντας τὰμὰ πρεσβεύω κράτη, σφάλλω δ' ὅσοι φρονοῦσιν εἰς ἡμᾶς μέγα..., τοῦτο κάμνει, διότι ἀκριβῶς εἰς τὸ δρᾶμα αὐτὸ ἐκδηλοῦται μάλιστα ἡ ἔξουσία τῆς Ἀφροδίτης καὶ σφάλλεται ὑπ' αὐτῆς ὁ εἰς αὐτὴν μέγα φρονῶν Ἰππόλυτος, ἀγνοῦ Πιτθέως παιδεύματα, δηλαδὴ ἡ Ἀφροδίτη οὐδὲν ἄλλο κάμνει παρὰ προλέγει γενικῶς πρῶτον, πῶς τιμωρεῖ τοὺς μὴ σέβοντας αὐτήν, καὶ ὀλίγον κατωτέρω εἰδικῶς, τί θὰ πάθῃ ἐν τῇδ' ἡμέρᾳ ὁ εἰς αὐτὴν ἀμαρτάνων Ἰππόλυτος. Τί δὲ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Ἀμφιτρυώνος; Ὁ Mercurius πρῶτον, χωρὶς νὰ ὀνομάσῃ ἢ ὑποδηλώσῃ πῶς ἑαυτόν, τίς εἶναι, ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ ὡς γνωστοῦ τοῖς θεαταῖς προσώπου: *ut vos in vestris voltis mercimoniis emundis vendundisque me laetum lucris... haec ut me volitis adprobare aditier... ita huic facietis... arbitri* Ἀποῦ δὲ τοσαῦτα περὶ ἑαυτοῦ ὡς γνωστοῦ προσώπου ἐμεγαληγόρησεν, ἔρχεται κατόπιν, μετὰ 16 στίχους νὰ εἴπῃ ἐν στίχῳ 19 (οἱ μεταξὺ στίχοι 17 καὶ 18 προσετέθησαν ἵνα συνδέσουν τοὺς στίχους 19 καὶ πρὸς τοὺς στίχους 1—16) τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, (*Jovis iussu venio*) *nomen Mercurio est mihi. pater huc me misit...* Ἐρωτῶμεν: δύναται ὀρθῶς νὰ παραβληθῇ ἡ ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ἐξελισσομένην ἐν τῇ κωμωδίᾳ πράξις μεγαλαυχία τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τοὺς ἐσωτερικῶς μετὰ τῆς ἐν τῇ τραγωδίᾳ ἐξελισσομένης πράξεως στενώτατα συνδεδεμένους καὶ ἄριστα δедικαιολογημένους λόγους τῆς Ἀφροδίτης; Ἐξεθέσαμεν εἰς τὴν ἄλλην μελέτην μας (Ἐπιστημον. Ἐπετηρ 1913—1914 σελ. 181 κἑξ.) καὶ δὲν κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπαναλάβωμεν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἑρμῆς ὀρθῶς καὶ ἀναγκαίως παρὰ Πλάτῳ δηλοῖ—ἐδήλου δὲ ἀσφαλῶς καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ—τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἤλθε καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς κωμωδίας, ὅτι δὲ οὐκ ὀρθῶς ὁ Leo κρίνει τοὺς στίχους 17—19 μεταγενεστέρους τῶν στίχων 1—16. Ἐπίσης ἐλέχθησαν ἐκεῖ οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους νομίζομεν ὅτι κάλλιστα ἡδύνατο ὁ πρόλογος παρὰ Πλάτῳ νὰ ἄρχεται—καὶ ἤρχετο πιθανώτατα

—ἀπὸ τῶν λέξεων Jovis iussu venio, nomen Mercurio est mihi..., ὁμοίως δὲ θὰ ἤρχετο καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ.

Ὁ Schwering εὐρίσκει ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Ἑρμῆς λέγει ἐν Ἰωνί 5 ἦκω δὲ Δελφῶν τήνδε γῆν· nihil aliud est atque quod dicit in Amphitruone comico loquaciore usus:

nunc quous iussu venio et quam ob rem venerim
dicam simulque ipse eloquar nomen meum.

Jovis iussu venio: nomen Mercurio est mihi.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι συμφωνότερα πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἰωνος Ἀτλας... ἔφρσε Μαίαν, ἥ μ' ἐγείνατο Ἑρμῆν μεγίστῳ Ζηνὶ δαιμόνων λάτρην· ἦκω δὲ Δελφῶν τήνδε γῆν... τοιάδε τις ἀρχὴ τοῦ Ἀμφιτρυώνος: Jovis iussu venio, nomen Mercurio est mihi: pater huc me misit...; τοῦτο τὸ pater huc me misit δὲν εἶναι ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἦκω δὲ Δελφῶν τήνδε γῆν; Παρὰ τίνι δὲ ἑλληνι ἢ ρωμαίῳ δραματικῷ ποιητῇ εἶναι οὕτως ἄλογος ἡ ἀρχὴ δράματος, ὥστε κατὰ πρῶτον μὲν νὰ ἐμφανίζεται ὁ προλογίζων ὡς γνωστὸν εἰς τοὺς θεατὰς πρόσωπον, ἔπειτα δὲ μετὰ τόσῃ φλυαρίᾳ περὶ ἑαυτοῦ ὡς γνωστοῦ προσώπου, ὡς ἄγνωστος νὰ δηλοῖ τίς εἶναι καὶ νὰ ὀνομάξῃ ἑαυτόν, ὡς γίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παραδεδομένου προλόγου τοῦ Ἀμφιτρυώνος;

Ὁ Scwering νομίζει ὅτι οἱ στίχοι 11 καὶ 12

*nam vos quidem id iam scitis concessum et datum
mi esse a dis aliis, nuntiis praesim et lucro*

προσετέθησαν μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Πλάτου, qui spectatores de Mercurio non solum mercaturae, sed etiam nuntiorum deo admonere vellet, quem homines Romanos a Graecis petivisse constat' παρὰ ὑπὸ ἀνθρώπου inferioris aetatis, qua Mercurium deorum et prae-cipue Jovis nuntium esse nemo iam nesciebat'. Τοῦτο ἡδύνατο νὰ εἶναι ἀληθές, ἐφ' ὅσον θ' ἀπεδεικνύετο ὅτι οἱ λοιποὶ στίχοι 1—10 καὶ 13—18 ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον διότι πολλάκις ἐδιδάχθη, ὅτι ὁ Πλαῦτος πολλὰ σημεῖα τῶν μεταφραζομένων ἑλληνικῶν πρωτοτύπων πλατύτερον διεσάφει, ἂν ταῦτα ἐφοβεῖτο, ὅτι θὰ προσέπιπτον ἀκατάληπτα εἰς τοὺς ρωμαίους θεατὰς. Ἀλλ' ὅχι μόνον δὲν ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον εἶχε τοιαύτην τινὰ ἀρχήν, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον, νομίζομεν, διδάσκουν αἱ ἀρχαὶ πολλῶν ἄλλων κωμωδιῶν τοῦ Πλάτου καὶ πολλῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, ὅτι τοιαύτην ἀρχὴν ἦτο ἀδύνατον νὰ εἶχε τὸ πρωτότυπον.

Ἀτελής εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Schwering, ὅτι semper dii heroesque, qui in Euripideis vel Plautinis prologis introducun-

tur, initio fere—neque aliter faciunt Euripidis dei ex machina —nomina sua pronuntiant... Διότι ὅχι μόνον οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἥρωες, οὐδὲ μόνον παρ' Εὐριπίδῃ οὐδὲ μόνον ἐν τοῖς προλόγοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ παρ' Αἰσχύλῳ πᾶν εἰς τὴν σκηνὴν τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενον πρόσωπον, εἴτε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος εἴτε καὶ εἰς τὴν πρόδον αὐτοῦ, ἐξ ἀνάγκης γίνεται γνωστὸν εἰς τοὺς θεατὰς κατὰ τινα πρόσωπον, ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ πρόσωπον. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τὰ δράματα ἤρχιζον μὲ διάλογον, ἐδηλοῦντο τὰ πρόσωπα δι' ἀμοιβαίας τῶν διαλεγόμενων κλήσεως, π.χ. ἐν τῷ Αἴαντι στίχ. 1 ὦ παῖ Δαρτίου, στίχ. 14 ὦ φθέγμ' Ἀθάνας, ἐν Ἡλέκτρῳ 1—2 ὦ τοῦ σιραιτηγῆσαντος ἐν Τροίᾳ ποτὲ Ἀγαμέμνονος παῖ, 23 ὦ φίλτατ' ἀνδρῶν προσπόλων..., Οἰδίποδι τυράν. 1 ὦ τέκνα, Κάδμου τοῦ πάλαι νέα τροφή... 14 ἀλλ' ὁ κραυγῶν Οἰδίπους χώρας ἐμῆς... Ἀντιγ. 1 ὦ κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα... 11 ἐμοὶ μὲν οὐδείς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων... παρ' Αἰσχύλῳ, ἐν Προμηθεῖ 3 Ἥφαιστε, σοὶ δὲ χρὴ μέλειν... 12 Κρότος Βία τε, σφῶν μὲν ἐντολὴ Διὸς ἔχει τέλος Ἑπτ. Θήβ. 1 Κάδμου πολίται, ... 39 Ἐτεόκλεες, φέριστε Καδμείων ἀναξ... Εἶναι λέγομεν τοῦτο ἀνάγκη τοῦ δράματος, ἵνα πᾶν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν σκηνὴν ἐμφανιζόμενον πρόσωπον ἀναγγέλλεται καὶ γίνεται ἀμέσως γνωστὸν τοῖς θεαταῖς, εἴτε αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ ὀνομαζόμενον ἢ ἄλλως, ἀλλὰ σαφῶς, ὑποσημαινόμενον, π.χ. ὁ Ἀπόλλων ἐν τῇ Ἀλκῆσιτιδι καὶ ἡ Δηιάνειρα ἐν ταῖς Τραχινίαις, εἴτε ὑπὸ ἄλλου ἤδη ἐν τῇ σκηνῇ εὐρισκομένου προσώπου δηλούμενον, π.χ. ἐν τῇ Ἀλκῆσιτιδι 24 ἤδη δὲ τόνδε Θάνατον εἰσορῶ πέλας 136 ἀλλ' ἥδ' ὀπαδῶν ἐκ δόμων τις ἔρχεται δακρυροοῦσα (θεράπαινα) 233 ἰδοῦ, ἰδοῦ, ἥδ' ἐκ δόμων δὴ καὶ πόσις πορεύεται (ἡ Ἀλκῆσις μετὰ τοῦ Ἀδμήτου), ἐν τῇ Μηδείᾳ 665: ὦ χαῖρε καὶ σύ, παῖ σοφοῦ Πανδίωνος, Αἰγέῦ, ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ 155 ἀλλ' ὅδε γὰρ δὴ βασιλεὺς χώρας, Κρέων ὁ Μενοιτιάδης... 626 ὅδε μὲν Αἴμων, παίδων τῶν σῶν νέατον γέννημα, 1180 καὶ μὲν δρῶ τάλαιναν Εὐρουδίκην ὁμοῦ δάμαρτα τὴν Κρέοντος, παρὰ Μενάνδρῳ ἐν Σιμίᾳ 65 ἀλλ' εἰς καλὸν γὰρ τοῦτον εἰσιόνθ' δρῶ τὸν Παρμένοντ' ἐκ τῆς ἀγορᾶς... Περικλειομ. 62 ἡ Δωρίς, ..⁽¹⁾ Διὰ ταῦτα οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Schwering, κατὰ τὰ πορίσματα μελέτης τινὸς τοῦ von Arnim, ὁμιλεῖ περαιτέρω περὶ ἀμελείας δῆθεν τοῦ Εὐριπίδου, ὅστις cum ceteris fabulis personas προλογίζουσας ipso exordio quae sint significantes fecerit, in

¹⁾ Δεν δηλοῦνται οἱ φύλακες, οἱ κήρυκες, οἱ ἄγγελοι ἢ ἄλλα τοιαῦτα πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον ἐκ τῶν πρῶτων αὐτῶν λόγων, ὡς καὶ ἐκ τῆς περιβολῆς γίνεται ἀμέσως φανερόν, ὥστε νὰ μὴ ἀποροῦν οἱ θεαταί.

fabulis, quas post Siculam expeditionem scripserit, neglegentior se praeberit; argumento sunt: Phoenissae (v. 12) Helena (v. 22), Orestes (v. 23) Electra (v. 35). Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν ταῖς τραγωδίαις ταύταις οἱ προλογίζοντες δὲν φανερώουν ἑαυτοὺς εὐθὺς ἀμέσως ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις, τίνες εἶναι· ἀλλὰ τοῦτο γίνεται, διότι ἄρχονται ἀπὸ παλαιότερου καὶ γενικωτέρου τινός· καὶ βαθμηδὸν ἔρχονται εἰς ἑαυτοὺς (ἐν Ὁρέστη: Τάνταλος, Πέλοψ, Ἀτρεΐς, Ἀγαμέμνων, Ἡλέκτρα, ἐγὼ—ἐν Φοινίσσαις Κάδμος, Πολύδωρος, Λάβδακος, Λάιος, ἐγὼ δὲ Ἰοκάστη, γαμεῖ δὲ Λαίος με—ἐν Ἡλέκτρᾳ, Ἀγαμέμνων, Κλυταιμῆστρα, Αἴγισθος, Ὁρέστης, Ἡλέκτρα, ἥν ἡμῖν Αἴγισθος δίδωσιν ἔχειν δάμαρτα...). Ἐν δὲ τῇ Ἑλένῃ ἡ προλογίζουσα δηλοῖ κατὰ πρῶτον τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἡ δραματικὴ πράξις ἐξελίσσεται, Νείλου μὲν αἶδε καλλιπάρθενοι ροαί..., ὁμιλεῖ ἔπειτα περὶ τοῦ προτέρου βασιλέως τῆς χώρας, Πρωτεύς δ' ὅτι ἔζη, τῆσδε γῆς τύραννος ἦν,.... καὶ περὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ· τελευταῖον ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτῆς, τίς εἶναι καὶ πῶς εὐρέθη ἐν τῇ ξένῃ ἐκείνῃ χώρᾳ· διότι δὲ εὐρίσκεται ἐν ξένῃ χώρᾳ καὶ μακρὰν τῆς ἑαυτῆς πατρίδος, πρὶν νὰ δηλώσῃ ἑαυτήν, τίς εἶναι, δηλοῖ πρότερον τὴν πατρίδα αὐτῆς. Πάντα ἐν τάξει ἀμέμπτως, διότι καὶ ὁ Πρωτεύς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοκλύμενος δὲν εἶναι ξένοι πρὸς τὰς περιπετείας τῆς Ἑλένης, οὐδὲ ἡ χώρα αὐτῶν. Λοιπὸν δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν, πῶς οἱ εἰρημένοι φιλόλογοι εὐρίσκουν ἀμέλειαν εἰς τὴν τάξιν ταύτην, οὐδὲ πῶς ὁ Schwering νομίζει ὅτι ἡ Ἑλένη ἐν στίχοις 16—21 ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτῆς ὡς περὶ γνωστῆς τοῖς θεαταῖς:

ἡμῖν δὲ γῇ μὲν πατρὶς οὐκ ἀνώνυμος 16
 Σπάρτῃ, πατὴρ δὲ Τυνδάρεως· ἔστιν δὲ δὴ
 λόγος τις, ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπειτα' εἰς ἐμὴν
 Αἴαντα κύκνου μορφώματι' ὄρνιθος λαβών,
 δς δόλιον εὐνὴν ἐξέπραξ' ὑπ' αἰτοῦ 20
 δίωγμα φεύγων, εἰ σαφὴς οὗτος λόγος.
 Ἑλένη δ' ἐκλήθην· ἃ δὲ πεπόνθαμεν κακὰ
 λέγοιμ' ἂν....

Οὕτε ἡ Σπάρτη ἦτο πατρὶς μόνῃς τῆς Ἑλένης, οὕτε ἡ Ἑλένη ἦτο μόνῃ θυγάτηρ τοῦ Τυνδάρεω. Πολὺ παραδοξότερα εἶναι ἡ ὁμοίότης, τὴν ὁποίαν ὁ Schwering, στήριζόμενος εἰς μίαν γενικωτέραν ὁρθὴν τοῦ Leo ἀπόφασιν περὶ τοῦ δράματος τούτου τοῦ Εὐριπίδου ἐν σχέσει πρὸς τὰς κωμωδίας τοῦ Πλάτου καὶ τοῦ Τερεντίου, νομίζει ὅτι ἀνευρίσκει μεταξὺ τῆς λογικωτάτης ἀρχῆς τῆς Ἑλένης καὶ τῆς ἀλογωτάτης ἀρχῆς τοῦ σφωζομένου προλόγου τοῦ Ἀμφιτρούωνος.

Ὁ Hornstein ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ προλόγου ταλαντεύεται μεταξὺ δύο γωνῶν: 'Sollen wir annehmen, dass der antike Zuschauer bereits nach dem ersten Verse ahnen konnte und musste, wer hinter dem Sklavenrock eigentlich stecke, und dass dieses ungewisse Ahnen und die dadurch erzeugte Spannung mit Absicht vom Dichter gewollt sind? Oder sollen wir den Mercur bereits von Anfang an als den Zuschauern bekannt voraussetzen (wie Schwering wohl mit Recht annimmt) und vv. 17—19 als Zugeständnis an die konventionelle Gepflogenheit auffassen, die auftretenden Prologsprecher, insofern sie mehr als blosses *prologi* sind, dem Publicum vorzustellen?' Οἱ δ' Ἑρμῆς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς γνωστὸς τοῖς θεαταῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δὲν λέγει διαρρηθὴν ὁ Schwering, φαίνεται ὁμῶς ὅτι πιστεύει τοιοῦτόν τι ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ διδάγματος τοῦ E. Rohde (Rhein. Mus. 38, 251 κ. ἐ.) ὅτι κατὰ τὸν προάγωνα καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἀνεκοινοῦντο τοῖς πολίταις καὶ οἱ τίτλοι τῶν δραμάτων καὶ τὰ δρῶντα πρόσωπα (*fabularum tituli et actores*). Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγένετο τοιαύτη ἀνακοίνωσις κατὰ τὸν προάγωνα, οἱ ποιηταὶ οὐδαμῶς ἐλάμβανον αὐτὴν ὑπ' ὄψιν, ἀλλ' ἐφρόντιζον, ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω, ἐκ παντὸς τρόπου νὰ δηλοῦν εἰς τοὺς θεατὰς πᾶν εἰς τὴν σκηνὴν τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενον πρόσωπον. Νομίζομεν δὲ ὅτι κατεδείχθη σαφῶς εἰς τὴν προηγουμένην ἡμῶν μελέτην ὅτι, ἂν οἱ θεοὶ καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν μορφήν ἔχοντες κρίνουν ἀναγκαῖον ἐμφανιζόμενοι τὸ πρῶτον εἰς τὴν σκηνὴν νὰ δηλοῦν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς θεατὰς, τίνες εἶναι (ἐν Ἰωνί, ἐν Τρωάσιν, ἐν Ἱππολύτῳ...), πολὺ μᾶλλον ἀναγκαῖον, ἀπαραίτητον ἦτο νὰ δηλώσουν, τίνες εἶναι, ὅτε ἐλάμβανον τὴν μορφήν ἄλλου τινός, ὡς ὁ Διόνυσος ἐν ταῖς Βάκχαις—καὶ ὁ Ἑρμῆς ἐν τῷ Ἀμφιτρυῶνι. Οἱ στίχοι 1—16 μόνον διὰ πολὺ μεταγενεστέρως παραστάσεις τῆς κωμῳδίας, ὅτε θὰ ἦτο ἐκ προηγουμένων παραστάσεων ὁπωσδήποτε γνωστὸν εἰς τοὺς θεατὰς, ὅτι ὑπὸ τὸν ψευδο-Σωσίαν κρύπτεται ὁ Ἑρμῆς, μόνον τότε λέγομεν εἶναι καταληπτοί, ἀδύνατον δὲ νὰ ἐγράψαν ὑπὸ τοῦ Πλάτων διὰ τὴν πρώτην ἢ τὰς πρώτας παραστάσεις.